

היום נלמד בעזרת ה':

בבא בתרא דף קעה

(בעמ' הקודם)

אמר רב הונא: שכיב מרע שהקדיש את כל נכסיו, ואמר 'מנה אחד מתוך הנכסים שהקדשתי שייך לפלוני' (= וא"כ אינו שייך להקדש), נאמן, לפי שחזקה שאדם לא עושה קנוניה (= מזימה של רמאות) על הקדש.

קושיא: **מתקיף לה רב נחמן:** וכי אדם עושה קנוניה כדי לתת את נכסיו לאחרים ולהפסיד את בניו?! ובכל זאת אמרו רב ושמואל ששכיב מרע שאמר 'אני חייב לפלוני מנה', אם הוא לא אמר 'תנו' היורשים לא צריכים לתת את המנה לאותו פלוני, למרות שהוא הודה שהוא חייב לו מנה. ולכאורה מדוע שלא יתנו את המנה לפלוני, והרי אדם לא עושה קנוניה על בניו להפסידם ובוודאי שהוא לא שיקר? אלא הטעם הוא שאדם עשוי שלא להשביע את בניו (= שלא יחשבו שהם עשירים ויעשו להם עין רעה), ולכן הוא אמר זאת, אבל באמת הוא לא חייב לאותו פלוני כלום, וא"כ גם כאן אדם עשוי שלא להשביע את עצמו (= שאם יבriא ממחלתו לא יאמרו עליו שהוא עשיר), ולכן הוא אמר שהוא חייב לפלוני מנה, וא"כ קשה מדוע אמר רב הונא שהוא נאמן.

תירוץ: **כי קאמר רב הונא התם:** מדובר כאן שאותו פלוני מחזיק בידו שטר שהוא הלווה לשכיב מרע, והשכיב מרע מודה לו, ולכן השכיב מרע נאמן.

קושיא: **מכלל:** א"כ משמע שדברי רב ושמואל הנ"ל נאמרו במקרה שהוא לא מחזיק בידו שטר, וא"כ קשה מדוע אם הוא אמר 'תנו' על היורשים לתת את המנה לאותו פלוני, והרי זה מלווה בעל פה, ולדעת רב ושמואל במלווה בעל פה אינו גובה מהיורשים.

אלא אמר רב נחמן: אלא בשני המקרים (= של רב הונא ושל רב ושמואל) מדובר שפלוני מחזיק בידו שטר, ובמקרה של הקדש מדובר שהשטר מקויים, ולכן המנה שייך לפלוני, אבל במקרה של רב ושמואל מדובר שהשטר לא מקויים, ולכן אם

השכיב מרע אמר 'תנו' הרי שבזה הוא קיים את השטר ועל היורשים לתת לפלוני את המנה, ואם הוא לא אמר 'תנו' הוא לא קיים את השטר, ויתכן שהוא אמר זאת רק כדי שלא להשביע את בניו.

*

אמר רבה: שכיב מרע שאמר 'אני חייב מנה לפלוני', ואמרו היתומים 'פרענו לו את החוב', נאמנים. אבל אם הוא אמר 'תנו מנה לפלוני' ואמרו היתומים 'פרענו', אינם נאמנים.

כלפי לייא? איפכא מסתברא! להיכן הדבר נוטה? והרי מסתבר להיפך! אם הוא אמר להם 'תנו מנה לפלוני' אפשר לומר שאכן הם פרעו לו, כיון שאביהם פסק את דבריו וציווה אותם לפרוע, אבל אם הוא אמר להם 'אני חייב מנה לפלוני' מסתבר שהם לא פרעו לו, כיון שהוא לא פסק ולא ציווה אותם לפרוע.

אלא אי איתמר הכי איתמר: אלא כך אמר רבה: שכיב מרע שאמר 'אני חייב מנה לפלוני', ואמרו היתומים שאח"כ חזר ואמר להם אביהם שכבר פרע לו, הרי הם נאמנים, כיון שגם בהתחלה הוא לא היה בטוח לגמרי שהוא חייב לו, ולכן הוא לא אמר להם 'תנו מנה לפלוני' אלא רק 'אני חייב מנה לפלוני', ואח"כ הוא נזכר שבאמת הוא לא חייב לו. אבל אם הוא אמר 'תנו מנה לפלוני' ואמרו היתומים שאח"כ חזר ואמר להם אביהם שכבר פרע לו, אינם נאמנים, כיון שאם באמת הוא כבר פרע לו הוא לא היה אומר להם בהתחלה 'תנו' שמשמעו שהוא בטוח שהוא חייב לו ללא ספק.

*

👉 **במס' סנהדרין מבואר שהתובע את חבירו שחייב לו כסף, וחבירו מודה לו בפני עדים, עליו לומר לעדים 'אתם עדי', ובכך הוא מוכיח שהוא באמת מודה לו ולא מתכוון סתם לְשַׁטוֹת בו.**

בעי רבא: בעל חוב שטען לשכיב מרע בפני עדים 'אתה חייב לי מנה', והשכיב מרע מודה לו, האם השכיב מרע צריך לומר לעדים 'אתם עדי' או לא?

ספק נוסף: צריך שיאמר כתובו או אין צריך לומר כתובו? האם הוא צריך לומר לעדים 'כתובו' כדי שתהיה להם רשות לכתוב את הודאתו (= כפי שלמדנו לעיל בדף מ' ע"א שהמודה בפני שנים צריך לומר להם 'כתובו'), או שאינו צריך לומר להם 'כתובו'?

רבא מבאר את צדדי הספק הראשון:

האם אדם מְשַׁטָּה בחבירו בשעת מיתה ולכן הוא צריך לומר 'אתם עדי', או אין אדם מְשַׁטָּה בשעת מיתה?

בתר דבעיא הדר פשטה: לאחר שרבא הסתפק הוא פשט את הספק: אין אדם מְשַׁטָּה בשעת מיתה, ולכן אינו צריך לומר 'אתם עדי', ודברי שכיב מרע הרי הם ככתובים וכמסורים, ולכן אינו צריך לומר לעדים 'כתבו'.

משנה: המלוה את חבירו בשטר: אם הלווה לא ישלם את חובו, המלוה גובה את החוב מקרקעות שמכר הלווה לאחר ההלוואה. כי הם משועבדים לחוב, והיה על הקונים להיזהר ולא לקנות אותם. אבל המלוה את חבירו על ידי עדים בלי שטר ('מלוה על פה'), גובה את החוב רק מנכסים 'בני חורין' כלומר נכסים הנמצאים ברשות הלווה.

הוציא עליו כתב ידו וכו': מלווה שמוציא שטר שבו כותב הלווה בכתב ידו שהוא חייב למלוה כסף, ועל השטר הזה אין עדים חתומים. המלווה יכול לגבות את הכסף רק מנכסים בני חורין. משום שדוקא אם יש עדים על השטר יש פרסום לדבר, והיה על הקונים קרקעות מהלווה להיזהר על כספם. מה שאין כן כשאין עדים על השטר.

ערב היוצא לאחר חיתום שטרות: שטר שמתחת חתימות העדים כתב הערב 'אני פלוני בן פלוני ערב להלוואה', המלווה יכול לגבות רק מנכסים בני חורין של הערב ולא מנכסים משועבדים שלו (כלומר שנמכרו לאחרים). כי העדים לא חתמו על הערבות הזו, ואם כן הערבות נחשבת ל'מלוה על פה' שגובה רק מנכסים בני חורין.

מעשה ובא: מעשה בשטר ערבות כזה שבא לפני ר' ישמעאל וכו'.

אמר לו בן ננס שהמלוה אינו גובה כלל מהערב. כי המלווה לא נתן ללווה את הכסף על סמך ההתחייבות של הערב, אלא לאחר שכבר נתן ללווה את הכסף וחתמו העדים, בא הערב ונתן את הערבות שלו. והרי זה דומה לחונק את הלווה שלו בשוק כדי שיפרע לו את החוב שהוא חייב לו, ומצאו חבירו ואמר לו הנח לו ואני אתן לך את הכסף, שהמתחייב פטור מלשלם את הכסף למלווה. כי המלווה לא הלווה לאיש ההוא את הכסף על סמך הנאמנות של האיש שהבטיח לפרוע לו את החוב. וכך גם כאן. ורק ערב שעל סמך ההתחייבות שלו המלווה הלווה את הכסף, חייב לשלם.

ישמש את שמעון בן ננס: שהוא בקיא בדיני ממונות (רב"ג).

גמרא: אמר עולא: מהתורה אין הבדל בין מלוה בשטר למלוה על פה, שניהם גובים מנכסים משועבדים, כי השעבוד של הלווה הוא מדאורייתא. אבל חכמים תקנו שבמלוה על פה אינו גובה מנכסים משועבדים, כדי שהקונים שקנו את הקרקעות של הלווה לאחר ההלוואה לא יפסידו את כספם, משום שהם לא ידעו מההלוואה.

שאלה: אי הכי מלוה בשטר נמי: גם במלוה בשטר נחשוש להפסד של הקונים. **תשובה:** התם אינהו נינהו דאפסידו אנפשייהו: למלוה בשטר יש פרסום, וכשהם קנו בלי לברר הם הפסידו לעצמם.

ורבה אמר: להיפך. מהתורה אין שעבוד כלל. וחכמים תקנו שמלוה בשטר גובה מנכסים משועבדים, כדי שלא ינעלו המלווים את דלתם בפני הלווים ולא ירצו להלוות להם, מחשש שלא יפרעו את החוב ולא יוכלו לגבותו.

שאלה: אי הכי מלוה על פה נמי: שיתקנו חכמים גם במלוה על פה שיגבו מנכסים משועבדים. **תשובה:** התם לית ליה קלא: אין בהם פרסום והקונים לא ידעו להיזהר.

קושיא: ומי אמר רבה הכי? והא אמר רבה גבו קרקע יש לו גבו מעות אין לו: בכור נוטל פי שניים רק ב'מוחזק' בידי האב קודם מותו, ולא ב'ראוי' לבוא לו לאחר מותו. ולכן אין בכור נוטל פי שניים בפרעון חוב של הלוואה שהלווה האב, והלווה שילם אותה ליורשים לאחר מות האב.

אמנם, לדעת רבה אם גבו הבנים מהלווה קרקע לפרעון החוב, יש לבכור פי שניים בקרקע הזו. משום שקרקע נחשבת כ'מוחזק', כי הקרקע השתעבדה להלוואה מתחילה עוד בחיי האב. אבל אם גבו הבנים מהלווה מעות, אין לבכור בהם פי שניים. כי הם מעות אחרות ממה שנטל הלווה, והם נחשבים ל'ראוי' לבוא לאחר מיתה.

מוכח שלדעת רבה 'שיעבודא' של הלווה הוא מדאורייתא. ולכן הבכור נוטל בקרקע פי שנים, כי היא כבר היתה משועבדת להלוואה בחיי האב.

וכי תימא איפוך וכו': אולי נהפוך את השיטות של רבה ועולא בסוגייתנו. דהיינו עולא סובר ששיעבודא דרבנן, ורבה סובר ששיעבודא דאורייתא. אי אפשר לומר כן! כי עולא אמר שמדין תורה בעל חוב גובה את כספו מקרקע זיבורית של הלווה.

מוכח שלדעת עולא מהתורה יש שעבוד לנכסים של הלווה.

תירוץ: (אלא) רבה טעמא דבני מערבא קאמר וליה לא סבירא ליה: באמת רבה סובר ששעבודא לאו דאורייתא כפי שאמר בסוגייתנו. ואכן גם בסוגיא של בכור, רבה עצמו באמת סובר שבכור אינו נוטל פי שניים כלל בחוב ששולם ליתומים, כי שעבודא לאו דאורייתא. ומה שהוא אמר שיש הבדל בין גבו קרקע לגבו מעות, הוא אמר זאת לשיטתם של בני ארץ ישראל הסוברים ששעבודא דאורייתא.

רב ושמואל דאמרי תרוייהו וכו': רב ושמואל נחלקו עם רבי יוחנן וריש לקיש האם שעבודא דאורייתא או לא. וממילא האם במלוה על פה גובה המלוה מנכסים של הלווה שירשו בניו או מנכסים שקנו הלקוחות. (הם דברו על דין התורה. אמנם גם לסוברים ששעבודא דאורייתא, חכמים תקנו שבמלוה על פה לא גובים מהלקוחות. רש"ש)

קושיא: מיתבי החופר בור ברשות הרבים ונפל עליו שור והרגו, פטור: פטור בעל השור מלשלם, כי החופר הזיק את עצמו שחפר את הבור וגרם לשור ליפול עליו. ולא עוד אלא שאם מת השור וכו'.

מוכח שמלוה על פה גובה מהיורשים. כי הרי החובה של היורשים לשלם לבעל השור כשהשור מת, אינה כתובה בשטר עם עדים, והיא נחשבת רק כמלוה על פה.

תירוץ: אמר ר' אלעא אמר רב בשעמד בדין: מדובר שהחופר עמד בדין לפני שהוא מת, וחייבו אותו בית דין לשלם. ו'מעשה בית דין' נחשב כמלוה בשטר.

קושיא: והא הרגו קתני: והרי בכרייתא כתוב שהשור הרג את החופר.

תירוץ: אמר רב אדא בר אהבה שעשאו טרפה: הכוונה שהשור עשה את החופר חולה אנוש שעומד למות, אך החופר הספיק לעמוד בדין לפני שיצאה נשמתו.

קושיא: והא אמר רב נחמן תני תנא מת וקברו: והרי רב נחמן הביא תנא האומר שהשור דחף את החופר וקבר אותו בתוך קרקעית הבור.

תירוץ: התם דיתבי דיניי אפומא דבירא וחייבוהו: מדובר שישבו דינים על פתח הבור, והם הספיקו לחייב את החופר לפני שהוא מת.